

Отже, політична коректність як явище лінгвальне не є типовими для україномовної спільноти. Необхідність перекладу текстів із політично коректними одиницями, поява деяких із них в українській мові (*афроукраїнець, афроіталієць, людина з обмеженими фізичними можливостями*) зумовлює необхідність подальших досліджень способів перекладу політично коректних одиниць, визначення особливостей прагматичної адаптації речень із ними.

Список літератури

1. Аристов Н. Б. Основы перевода. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1959. – 195 с.
2. Брандес М. П. Провоторов В. И. Предпереводческий анализ текста: Учебное пособие / Брандес М. П., Провоторов В. И. – Курск : РОСИ, 1999. – 112 с.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе – М. : "Международные отношения", 1980. – 412 с.
4. Карабан В., Мейс Дж. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. – 608 с.
5. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. – Москва : Слово, 2000. – 262 с.
6. Fortune. – 2008. – Vol. 6. – P. 10.
7. Newsweek. – 2007. – Vol. 2. – P. 28.
8. The New York Times Magazine. – 2008. – Vol. 10. – P. 25.
9. The Weekender. – 2006. – Vol. 7. – P. 32.

Ж. Черська, Н. Куцик
(Чернівці)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЗИТИВНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ

Стаття присвячена проблемам сполучуваності прикметників на позначення позитивних рис характеру людини у сучасній німецькій мові на матеріалі публіцистичних текстів. У результаті аналізу виявлено особливості семантичної сполучуваності прикметників.

Ключові слова: прикметник, семантична сполучуваність, публіцистичний текст, тематична група.

Статья посвящена проблемам сочетаемости прилагательных, обозначающих позитивные черты характера человека в современном немецком языке на материале публицистических текстов. В результате анализа определены особенности семантической сочетаемости прилагательных.

Ключевые слова: прилагательное, семантическая сочетаемость, публицистический текст, тематическая группа.

The semantic peculiarities of lexical units manifest themselves in the context connecting with other parts of speech. That's why the investigation of the compatibility of adjectives with the nouns is actual in modern linguistics.

It's well known that the adjectives characterize optimally the behaviour of people. According to these peculiarities the adjectives denoting people's positive character traits have been investigated in the modern German newspaper (Zeit) on the basis of the sampling of 12 thousand words in general. The German adjectives ehrlich, höflich, aufrichtig, verständnisvoll, taktvoll, gesellig have been analyzed with the nouns which belong to seven thematic groups. These groups are common for all the adjectives.

257 adjectives which denote people's positive character traits have been defined in the texts of the newspaper Zeit (1999-2014). The greatest number of models has been distinguished for the adjective ehrlich (134) – 52 %.

The thematic group of nouns combining the characteristic "the man as a member of society" has the greatest quantity of the examples (89). The frequency of adjectives and nouns compatibility denoting "positive character traits by friends" accounts 56 examples. Such thematic groups as "human activity" (38) and "family and the members of the family" (28) are not so widespread as others. The adjectives which belong to the rest of the thematic groups ("professions" – 17 examples, "proper names" – 15 examples) are distributed almost equally. The thematic group "nationality" has the least examples (14).

It is worth to investigate lexical and syntactic compatibility on the basis of statistic methods in perspective.

Key words: adjective, semantic compatibility, the texts of the newspapers, thematic group.

Останнім часом у лінгвістиці спостерігаються різні тенденції щодо ролі контексту у вивченні семантики слова. Проте, як вважає український дослідник М. П. Кочерган, "розглядаючи слово як повноцінну мовну одиницю, не слід забувати, що реальне життя слово має лише в мовленні, а значить – у контексті" [2, с. 13]. На думку лінгвіста, слово поза

контекстом несе невизначену інформацію і має тільки потенційне значення; свою конкретну реалізацію семантика слова одержує в контексті, де одні значення нейтралізуються, а інші – актуалізуються [там само, с. 14].

Оскільки семантика лексичних одиниць найповніше виявляється в контекстуальному оточенні, а саме – у сполученні з іншими частинами мови, актуальними на сучасному етапі стали дослідження семантичної сполучуваності.

Проблеми семантичної сполучуваності різних частин мови досліджували багато лінгвістів (Ю. Д. Апресян [1], В. В. Левицький [3], О. Д. Огуй [4] та ін.), узявши за основу сполучуваність на рівні підкласу.

Як відомо, найбільш оптимально виражають оцінку людської поведінки прикметники. Оскільки прикметники на позначення позитивних рис характеру, які виявляють «*ставлення особистості до інших людей, до суспільства*», ще недосліджені у сучасній німецькій публіцистиці, **актуальним**, на наш погляд, стане аналіз позитивних характеристик людини, виражених прикметниками *ehrlich, höflich, aufrichtig, verständnisvoll, taktvoll, gesellig* у сполученні з іменниками.

Матеріалом дослідження слугуватимуть публіцистичні тексти газети «Zeit» (2009 – 2014 рр.) обсягом вибірки 12 тис. слововживань (СВ).

Як показує Таблиця 1, загальна кількість прикметників на матеріалі суцільної вибірки (12 тис. СВ) становить 257 СВ.

3-поміж усіх компонентів переважає прикметник *ehrlich* (134 СВ), що складає 52 % усіх зафіксованих прикладів. Значно поступається йому прикметник *höflich* (62 СВ), чисельність якого становить 24% усіх слововживань. Третю позицію за частотністю займає характеристика *aufrichtig* (49 СВ) із часткою 19%.

Наступних 3 прикметники стали найменш уживаними у межах досліджуваної вибірки: *verständnisvoll* (5 СВ) – 2 % , *taktvoll* (5 СВ) – 2 % , *gesellig* (2 СВ) – 1 %.

Таблиця 1

Частота використання прикметників на позначення позитивних рис характеру людини

	Прикметники	Частотні характеристики	
		Кількість СВ	Частка СВ
1.	<i>Aufrichtig</i>	49	19%
2.	<i>Ehrlich</i>	134	52%
3.	<i>Gesellig</i>	2	1%
4.	<i>Höflich</i>	62	24%
5.	<i>Taktvoll</i>	5	2%
6.	<i>Verständnisvoll</i>	5	2%
	Всього	257	100 %

Ураховуючи специфіку цих прикметників, визначимо їх семантичні особливості саме у німецькій публіцистиці, тому що публіцистичні тексти оперативно відображають реалії людського буття і зміни цих реалій можна прослідкувати у сучасних газетних текстах. Аналіз сполучуваності здійснимо на рівні тематичних груп, спільних для більшості із прикметників.

У межах досліджуваної вибірки було зафіксовано 7 тематичних груп (див. табл. 2), які втілюють особливості прояву позитивної оцінки рис характеру у сучасних публіцистичних текстах.

Таблиця 2

Розподіл та частота використання прикметників за тематичними групами

	Прикметники	Тематичні групи							Всього
		I	II	III	IV	V	VI	VII	
1.	<i>aufrichtig</i>	2	5	23	2	1	15	1	49
2.	<i>ehrlich</i>	5	14	19	9	2	64	21	134
3.	<i>gesellig</i>	1	-	1	-	-	-	-	2
4.	<i>höflich</i>	6	7	11	6	9	9	14	62
5.	<i>taktvoll</i>	1	1	-	-	2	1	-	5
6.	<i>verständnisvoll</i>	-	1	2	-	-	-	2	5
	Всього	15	28	56	17	14	89	38	257

I – власні назви; II – сім'я, члени сім'ї; III – друзі, коло друзів; IV – назви професій; V – національність; VI – людина-член суспільства; VII – дії та вчинки людини.

За поділом на тематичні групи переважає група VI – «людина-член суспільства» – 89 СВ. Частотність прикметників, які позначають позитивні риси характеру у друзів (III) складає 56 СВ. Такі тематичні групи як «дії та вчинки людини» (VII) – 38 СВ, та «сім'я, члени сім'ї» (II) – 28 СВ значно поступаються за частотою використання. Прикметники у сполученні з іменниками, які належать до решти груп, майже рівномірно розподілені: IV – «назви професій» (17 СВ), I – «власні назви» (15 СВ).

Найменш чисельною виявилися група «національність» (V) – 14 СВ. Для детального вивчення прикметників на позначення позитивних рис характеру людини у межах названих тематичних груп, розглянемо особливості прояву семантики кожного компонента.

● семантична сполучуваність *ehrlich*

Прикметник *ehrlich* (134 СВ) уособлює увесь спектр значень, які побутують у сучасному розумінні позитивної характеристики людини. Щодо сфери вживання у межах досліджуваної вибірки, то найпоширенішим став *ehrlich* у тематичній групі VI – «людина-член суспільства» – 64 СВ, що підтверджує тезу про перевагу ціннісних орієнтацій, які існують в характеристиці позитивно налаштованої особистості, якій притаманна, передусім, «чесність».

Однак поняття «чесна людини» (*ein ehrlicher Mensch*), має не лише позитивну конотацію у межах досліджуваної вибірки: зафіксовано поодинокі випадки (3 СВ) завуальованої характеристики негативної оцінки діяльності людини, яку можна осмислити лише з контексту.

Діяльність людини, яка характеризується її чесністю, відображена у випадках сполучуваності прикметника *ehrlich* із тематичною групою VII – «дії та вчинки людини» (21 СВ). Важливою ознакою стала характеристика «чесний» щодо ставлення до друзів (III – «друзі, коло друзів» – 19 СВ) та членів родини (II – «сім'я, члени сім'ї» – 14 СВ).

Вживання прикметника в тематичних групах засвідчує розвиток розуміння оцінки «чесний» у різноманітних сферах життя німецького народу і тим самим – формування колективної свідомості і, як наслідок, прояву ментальних особливостей.

● семантична сполучуваність *höflich*

Закономірним є також вплив означення, яке накладає «ввічливість» на людину. Означення «ввічливий» – особливо важливе для характеристики людини у сучасних умовах.

Як показують результати дослідження, саме ця характеристика людини майже рівномірно розподілена за тематичними групами: VII – «дії та вчинки людини» (14 СВ); III – «друзі, коло друзів» (11 СВ); V – «національність» (9 СВ); VI – «людина-член суспільства» (9 СВ); II – «сім'я, члени сім'ї» (7 СВ); I – «власні назви» (6 СВ); IV – «назви професій» (6 СВ).

Такий результат зумовлений пріоритетними, на наш погляд, цінностями у переважній більшості сфер сучасного німецького суспільства, що вкотре засвідчує особливості прояву менталітету.

Щодо використання прикметників на позначення позитивних рис характеру людини за гендерним принципом, то ця характеристика у межах досліджуваної вибірки домінує серед чоловіків (*ein höflicher Mann*).

● семантична сполучуваність *aufrichtig*

Характеристика «відвертий; щирий», виражена у німецькій мові прикметником *aufrichtig*, виявилася найбільш частотною для групи III – «друзі, коло друзів» (23 СВ), що зумовлено важливістю саме відвертості у стосунках між людьми загалом, і, особливо, у дружніх.

Другу позицію за частотою використання *aufrichtig* з іменниками, що належать до різних тематичних груп, займає VI група – «людина-член суспільства» (15 СВ).

Проте характеристику особи, якій начебто притаманна відвертість, часто корегує контекст. Саме в контексті і виявляється негативна оцінка людського характеру чи поведінки цілої спільноти, особливо у політичній сфері:

„*Einer Beobachtermission der OSZE fällt die führende Rolle bei der Überwachung der Deeskalation zu. Russlands Außenminister Sergej Lawrow hob sogar den aufrichtigen Wunsch der USA hervor, die Situation in der Ukraine zu regeln. Allerdings steht der Erfolg vorerst nur auf dem Papier [5: Die Zeit, 18.04.2014]*“.

Як засвідчує наведений приклад, означення «відвертий; щирий» вживається також і для пояснення різноманітних процесів чи проблем у суспільстві та методів їх вирішення. Політична сфера, у якій цим прикметником описують не лише окремі дії чи прагнення політичних осіб, а

й їх діяльність чи характер загалом, фіксує завуальовану «прозорість (відвертість)» протилежних намірів.

Тематична група II – «сім'я, члени сім'ї», представлена досить малою кількістю прикладів (5 СВ), що, на наш погляд, можна пояснити, передусім, сучасними реаліями німецького суспільства, представники якого зосередженні більшою мірою на досягненні успіху у соціальній та професійній сферах. Брак часу не дозволяє їм приділяти належну увагу особистісним стосункам у колі сім'ї і, тому, газетні тексти рідше відображають саме цю сферу.

Щодо таких тематичних груп як I – «власні назви» (2 СВ), IV – «назви професій» (2 СВ) та V – «національність» (1 СВ); VII – «дії та вчинки людини» (1 СВ), у сполученні з ними *aufrechtig* використовується рідко.

● семантична сполучуваність *taktvoll*

На противагу решті прикметників, *taktvoll* представлений лише 5-ма слововживаннями і має здебільшого позитивну конотацію морально-етичних особливостей особистості.

Характеристика «тактовний» притаманна у поодиноких випадках тематичним групам : V – «національність» (2 СВ); I – «власні назви» (1 СВ); II – «сім'я, члени сім'ї» (1 СВ); VI групи – «людина-член суспільства» (1 СВ) :

„*Natürlich gibt es immer wieder auch echtes Interesse in der Talkshow. Wenn der Politiker Politik vorführt, ist die Moderatorin ja auch seine taktvolle Betreuerin. Dann wiederum muss sie streng sein, indem sie jenes Lächeln lächelt, das den Mann zum skurrilen alten Mann macht [5: Die Zeit, 07.10.2013].*“

● семантична сполучуваність *verständnisvoll*

Семантично близьким до *taktvoll* є прикметник *verständnisvoll* (5 СВ), який більшою мірою позначає здатність розпізнавати причинно-наслідковий зв'язок людської поведінки і, відповідно, поводити себе правильно, тобто бути «тим, хто розуміє проблеми інших». Прикметник *verständnisvoll* можна охарактеризувати в рамках досліджуваного контексту також як «тактовний» з позитивною оцінкою і «мудрий у вчинках; тактовний».

Не дивлячись на певні спільні риси у семантичній інтерпретації *taktvoll* та *verständnisvoll*, сфери їхнього використання не є ідентичними. Прикметник *verständnisvoll* зустрічається у сполученні з іменниками, які належать до таких груп: II – «сім'я, члени сім'ї» (1 СВ); III – «друзі, коло друзів» (2 СВ); VII – «дії та вчинки людини» (2 СВ).

Дії та вчинки як продукт діяльності людини у різних сферах суспільного життя, охарактеризовані за допомогою прикметника *verständnisvoll*, мають, з огляду на контекст, позитивну конотацію:

„*Kerry ist der ranghöchste US-Vertreter, der Pakistan seit der Wahl von Nawaz Sharifs zum neuen Regierungschef im Mai besucht. Nach den Gesprächen sagte Kerry, beide Seiten hätten sich auf die Wiederaufnahme des strategischen Dialogs geeinigt, um zu einer "tieferen, breiteren und verständnisvolleren Zusammenarbeit" zu finden [5: Die Zeit, 02.08.2013].*“

● семантична сполучуваність *gesellig*

Частотність прикметника *gesellig* виявилася найменш чисельною (2 СВ). Характеристика «товариський» використовується лише у сполученні з двома тематичними групами : I – «власні назви» (1 СВ) та III – «друзі, коло друзів» (1 СВ).

З огляду на проведений аналіз, можна констатувати, що найбільш уживаною тематичною групою, з якою сполучаються прикметники на позначення позитивних рис характеру людини, серед усіх, зафіксованих на матеріалі досліджуваної вибірки, стала група, яка позначає «людину як члена суспільства». Для оптимального вивчення семантичних особливостей прикметників на позначення позитивних рис характеру людини, що виражають ставлення до інших і до суспільства в цілому, варто, на нашу думку, дослідити лексичну сполучуваність цих прикметників з іменниками на рівні окремих слів та синтаксичну сполучуваність у певних синтаксичних моделях. Задля одержання об'єктивного результату вважаємо за доцільне у перспективі використати статистичні методи дослідження.

Список літератури

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика : Синонимические средства языка / Ю.Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 374 с.
2. Кочерган М.П. Слово і контекст (Лексична сполучуваність і значення слова) / М.П. Кочерган. – Львів : Вища школа, 1980. – 184 с.
3. Левицький В.В. Семасіологія / В.В. Левицький. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2006. – 512 с.

4. Огуй О.Д. Лексикологія німецької мови. Lexikologie der deutschen Sprache : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / Oguj O.D. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 416 с.

5. Zeit : Die Zeit. – 2009 – 2014. Режим доступу : <http://www.zeit.de>

Н. Школьна
(Івано-Франківськ)

ОМОНИМІЯ ТЕРМІНІВ НА ПРИКЛАДІ НІМЕЦЬКОЇ ФАХОВОЇ МОВИ ПРОМИСЛОВОЇ АВТОМАТИЗАЦІЇ

У статті розглядаються принципи розмежування явищ полісемії та омонімії. З'ясовано причини виникнення термінів-омонімів у німецькій мові промислової автоматизації, приведена класифікація омонімів, а також встановлено їх кількісні показники.

Ключові слова: полісемія, омонімія, термін, терміносистема, семантичний зв'язок.

В статье рассматриваются принципы разграничения явлений полисемии и омонимии. Установлено причины возникновения терминов-омонимов в немецком языке промышленной автоматизации, приведена классификация омонимов, а также определены их количественные показатели.

Ключевые слова: полисемия, омонимия, термин, терминсистема, семантическая связь.

The article deals with principles of differentiation of polysemy and homonymy phenomena. The reasons for appearing homonym terms have been determined in the German language of industrial automation and classification of homonyms and their quantitative characteristics are shown as well.

Key words: polysemy, homonymy, term, term system, semantic link.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний етап розвитку термінознавства потребує ретельного дослідження спеціальної лексики розвинутих мов, на що вказує С.В. Гринев-Гриневиц, зазначаючи, що «спеціальна лексика в більшості областей знань не являє собою впорядкованої системи, котра відповідала б сучасному рівню науки і запитам практики» [6, с. 5]. **Актуальність** цього дослідження зумовлена відсутністю системного вивчення явища омонімії у німецькій термінології промислової автоматизації та необхідність унормування термінологічних одиниць, уточнення їх значень, що сприятиме усуненню непорозумінь під час застосування термінів фахівцями та студентами. **Мета студії** – дати загальну характеристику омонімів та розглянути причини їх виникнення у термінології; розглянути та узагальнити принципи розмежування полісемії та омонімії; визначити основні види утворення термінів-омонімів у німецькій субмові промислової автоматизації. **Об'єктом дослідження** виступає термінологія сучасної фахової мови промислової автоматизації, представлена у словниках (Немецко-русский (основной) словарь: ок. 95 000 слов [14]; Кокорев Л.А. Немецко-русский словарь по автоматике и технической кибернетике [10]; Technik-Wörterbuch Informatik English Deutsch Französisch Russisch (mit etwa 25 000 Wortstellen) [20]). **Предмет дослідження** становить явище омонімії термінологічних одиниць у німецькій терміносистемі промислової автоматизації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Питання виникнення та дослідження омонімії у лінгвістиці розглядаються у численних роботах українських і російських лінгвістів, зокрема Ю.С. Маслова [13], С.В. Гринева-Гриневица [6], О.Д. Огуя [15], С.В. Кійко [8, 9], С.О. Кантеміра [6] тощо. Оскільки явища омонімії і полісемії тісно взаємопов'язані між собою і не існує єдиного погляду на розмежування цих процесів, дискусія у мовознавстві щодо критеріїв визначення статусу омонімів і полісемантів триває впродовж багатьох років. Як зазначає С.В. Кійко «основна причина полягає в тому, що наявність омонімії суперечить логічності мови, раціональній цілеспрямованості мовного знака і значення» [9, с. 41].

За визначенням Ю.С. Маслова омонімія – це тотожність звучання двох чи декількох різних слів [13, с. 107]. О.О. Селіванова визначає омонімію як «збіг в одній знаковій формі кількох не пов'язаних між собою значень, причому кожне значення фіксується в окремій лексемі» [17, с. 425–426].

Питання щодо критеріїв розмежування омонімії та полісемії є багатограним і складним. Так, Л.О. Симоненко досліджуючи полісемію та омонімію, вважає, що полісемія упорядковує